

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nikoblikaudit@inbox.ru

УДК 338.242.2:[65.012.122:338.43]

АМПЛУА ФУНКЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ В УПРАВЛІННІ

ROLE OF ECONOMIC DIAGNOSTIC FUNCTION IN THE MANAGEMENT

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, в.о. ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

У статті обґрунтовано, перевага системної методології інтегрованої економічної діагностики полягає в тому, що вона значно розширює функції комплексного аналізу та оцінки на підприємствах і у виробничих об'єднаннях, посилює її управлінський аспект. Доведено, у своїй сукупності різні види підсистеми діагностики, що утворюють систему інтегрованої економічної діагностики, дозволяють планомірно проводити, виходячи із найрізноманітніших запитів управління, глибоке дослідження різних аспектів діяльності підприємств та виробничих об'єднань і їх внутрішніх структурних підрозділів як єдиного цілого за будь-які календарні періоди часу, що підвищує економічну ефективність систем управління. Серед розвідок актуальністю відрізняється питання, пов'язане із виробленням комплексу завдань вирішення проблем при проектуванні та експлуатації систем стратегічного управління шляхом визначення факторів підвищення виробничої діяльності підприємств й ін.

В данной статье обосновано, преимущество системной методологии интегрированной экономической диагностики заключается в том, что она значительно расширяет функции комплексного анализа и оценки на предприятиях и в производственных объединениях, усиливает её управленческий аспект. Доказано, в своей совокупности различные виды подсистемы диагностики, образуют систему интегрированной экономической диагностики, позволяют планомерно проводить, исходя из самых разных запросов управления, глубокое исследование различных аспектов деятельности предприятий и объединений и их подразделений как единого целого за любые календарные периоды времени, что повышает экономическую эффективность систем управления. Среди дальнейших исследований актуальностью отличается вопрос, связанный с выработкой комплекса задач решения проблем при проектировании и эксплуатации систем стратегического управления путём определения факторов повышения производственной деятельности предприятий, др.

This article is justified, the advantage of an integrated economic system methodology of diagnosis is that it significantly extends the functions of the complex analysis and evaluation of enterprises and production associations, strengthen its administrative aspect. It is proved in the aggregate different types of diagnostic subsystem, form a system of integrated economic diagnostics enable planned to carry out, on the basis of a variety of management requests, in-depth study of various aspects of activity of the enterprises and organizations and their divisions as a whole for any calendar periods of time, which increases the cost the effectiveness of management systems. Among further research actuality different question related to the generation of complex problem-solving tasks in the design and operation of the strategic management system by determining influence of factors increase the production activities of enterprises.

Ключові слова: економічна діагностика, значення, управління й функція

Ключевые слова: диагностика, значение, система управления и функция

Keywords: role, subsystem, management system, target, economic diagnostics

ВСТУП

«Діагностика – встановлення і вивчення ознак, що характеризують стан організмів, машин, систем, для передбачення можливих відхилень й запобігання порушень нормального режиму їх роботи та діяльності» [2, с.86].

Наведене визначення дефініції повною мірою відноситься і до функції діагностики виробничо-господарської діяльності або, як її інакше називають, до підсистеми діагностики підприємства, економічної, під предметом якої розуміється «аналіз й оцінка економічних показників роботи підприємства на основі вивчення окремих результатів, неповної інформації з метою виявлення можливих перспектив його розвитку та наслідків поточних управлінських рішень. Як підсумок діагностики на основі оцінки стану господарства, його економічної ефективності

робляться висновки, необхідні для прийняття швидких, але важливих рішень, наприклад про цільове кредитування, про купівлю або продаж підприємства, про його остаточне закриття і ін.» [2, с.86].

Подальший розвиток діагностики як науки в нашій країні дуже щільно пов'язаний з роботами Л.А. Костирко, яка підняла роль діагностики на рівень найважливішого фінансово-економічного завдання. «Вона повинна не тільки забезпечувати інформацією про поточний фінансовий стан, - пише Л.А. Костирко, - але й визначати несприятливі тенденції внутрішнього розвитку підприємства та умов середовища, встановлювати «діагноз» і знаходити підходи та рекомендації по їх ідентифікації» [5, с.5]. Л.А. Костирко зазначає, «головним елементом формування механізму забезпечення фінансового управління підприємства є діагностика потенціалу

фінансово-економічної стійкості» [5, с. 252]. У роботах Л.А. Костирко приведено теоретичні основи і нові методичні підходи до діагностики потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства (об'єднання), які розглянуто через призму ринкових трансформацій господарства. Уточнено й конкретизовано основні економічні категорії теорії фінансово-економічної стійкості. Викладено та досліджено принципи, закономірності і методичні підходи, процедури та послідовність їх застосування за напрямками діагностики. Наводяться аргументація і опис аналітичних показників, які визначаються як керівні параметри управління підприємством. Висвітлені ситуаційні сценарії вибору стратегії стійкого розвитку, засновані на методах економіко-математичного моделювання та ін.

Не дивлячись на той факт, що великий внесок у розвиток економічної діагностики як науки внесли своїми працями такі вчені, як К.О. Алпатова [1], І.В. Кривов'язюк [6], Г.П. Полякова [7], С.В. Сіліфонкіна [8] й інші, питання пов'язані із утворенням комплексної підсистеми інтегрованої економічної діагностики відповідного науково орієнтованого висвітлення не знайшли і ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у формуванні концепції створення функції інтегрованої економічної діагностики, яка дозволить проводити, виходячи із найрізноманітніших запитів системи управління, глибоке дослідження різних аспектів діяльності підприємств та об'єднати й їх підрозділів як єдиного цілого за будь-які календарні періоди часу, що підвищить економічну ефективність управління.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою статті виступає діалектичний метод і основні положення теорії діагностики та управління. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних методик діагностики й управління); *економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний* (при аналізі та оцінці сучасного стану діагностики в системах управління підприємств); *групування* (з метою характеристики практики діагностики в системах управління підприємств), ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Економічна діагностика як функція управління має ту ж саму мету, що і система управління у цілому, та знаходиться в щільному зв'язку з іншими її підсистемами. Навіть самий загальний розгляд цих зв'язків дозволяє виявити роль підсистеми економічної діагностики в процесі управління системою і ін.

Діагностика найтіснішим чином пов'язана із такою найважливішою функцією управління, як планування. Економічна діагностика виступає як один з найважливіших елементів процесу розробки науково обґрунтованих планів розвитку об'єктів управління – галузей, підприємств, об'єднань тощо. Розробка поточних та перспективних планів вимагає

грунтовної діагностики роботи за певний період часу, точне виявлення невикористаних внутрішніх резервів підприємств, врахування дії в плановому періоді факторів науково-технічного прогресу й ін. Усе це знаходить своє відображення у відповідних економіко-аналітичних розрахунках. Таким чином, доброякісно організована економічна діагностика являє собою науково обґрунтовану базу планування.

З плануванням щільно пов'язана діагностика очікуваного і фактичного виконання планових завдань, яка спрямована на визначення результатів роботи за той чи інший плановий період, виявлення дії різних факторів впливу на сам процес виробничо-господарської діяльності та отримання інформаційних даних для об'єктивної оцінки досягнутих результатів. У цій якості підсистема планування виступає як базис для економічної діагностики.

У процесі управління економічна діагностика також щільно пов'язана і з функцією обліку. Облік по відношенню до діагностики виступає основним постачальником інформації про фактичну діяльність керованих об'єктів. Це обумовлено тим, що якість економічної діагностики багато в чому залежить від повноти, достовірності і своєчасності одержуваних обліково-економічних даних. У той же час діагностика чинить певний вплив на методологію обліку. Так, наприклад, реєстрація інформаційних даних бухгалтерського обліку в основному будується таким чином, щоб забезпечити найбільшу зручність для діагностики окремих сторін діяльності і всього підприємства в цілому й інше.

І, нарешті, в процесі управління підсистема економічної діагностики щільно пов'язана з функцією регулювання. Займаючи в системі управління проміжне положення між плануванням та бухгалтерським обліком, з одного боку, й регулюванням – із іншого, економічна діагностика завжди передують прийняттю управлінських рішень і являє собою їх логічну основу. Від якості, комплексності та оперативності функції діагностики багато в чому залежить оптимальність рішень, прийнятих на різних рівнях управління виробництвом.

Роль економічної діагностики в управлінні, зв'язки з іншими функціями визначають і її значення в практичній діяльності всіх ланок сучасного виробництва, а саме, діагностика слугує: елементом методу планування та прогнозування, їх науковою базою; інструментом для об'єктивної оцінки діяльності; найважливішим засобом виявлення і мобілізації резервів підвищення економічної ефективності виробництва та поліпшення якості роботи; знаряддям вдосконалення господарського керівництва і здійснення всебічного виробничо-господарського управління; одним із засобів виховання членів трудового колективу (виховання відповідального ставлення до процесу праці та використання і збереження об'єктів приватної власності).

Сучасна практика дослідження складних економічних систем, таких, наприклад, як промислові підприємства та виробничі об'єднання, зажадала створення системи економічної діагностики, яка враховувала б складність аналізованих об'єктів і

розв'язуваних при цьому завдань. У цьому зв'язку практика зажадала також розробки таких методів економічної діагностики, які дозволили б встановити та пояснити комбінаційні (складні) взаємозв'язки і взаємозумовленість різних елементів виробничого процесу, виявити існуючі закономірності їх розвитку та встановити тенденції і напрямки їх зміни тощо.

Та, що раніше застосовувалася методологія економічної діагностики, заснована на дослідженні окремих груп показників діяльності підприємств й їх внутрішніх підрозділів, багато в чому не задовольняла висловленим вище вимогам. Виникла негайна необхідність її вдосконалення і створення нової методології діагностики складних економічних систем, яка дозволяє досліджувати їх не просто як сукупність окремих частин, а й як єдине ціле, що володіє новою, специфічною якістю, відсутньою у складових елементах. Рішення було досягнуто в результаті використання в методології економічної діагностики системного підходу, який втілює в собі найважливіші принципи матеріалістичної діалектики – розгляд явищ у їх взаємозв'язку та розвитку, діалектична єдність окремої частини і усього цілого. Це дозволило виробити запропоновану концепцію системи інтегрованої економічної діагностики. Системний підхід, зокрема, надав повну можливість, виходячи із цілей дослідження, встановити положення системи інтегрованої економічної діагностики в часі та просторі, визначити структуру системи і процеси взаємодії її частин та в рамках усієї системи відношення частин до цілого, ін.

Основні риси інтегрованої економічної діагностики висвітлені в роботах багатьох вчених-економістів, зокрема, таких, як О.М. Виборова [3], О.В. Галкіна [4], О.А. Толпегіна [9] та інших. Але, мабуть, найбільш глибоко та всебічно це питання розглянуто в працях А.Д. Шеремета, який обґрунтував потребу в розробці теорії інтегрованої економічної діагностики, ґрунтуючись на вивченні зв'язку діагностики з управлінням, розгляді діагностики як методу управління виробництвом і господарською діяльністю. А. Д. Шеремет також виділяє в системі інтегрованої економічної діагностики наступні його основні підсистеми управління: періодична діагностика загальних показників підприємства (об'єднання); внутрішньогосподарська діагностика; поточна (оперативна) діагностика; діагностика виробництва та реалізації окремих найважливіших виробів; діагностика економічної перспективи розвитку підприємства (об'єднання); міжгосподарська економічна діагностика [10] та ін.

Беручи за основу, висунуту А.Д. Шереметом концепцію структури інтегрованої економічної діагностики у цілому, ми вважаємо за необхідне внести в неї деякі зміни. Справа в тому, що діагностика виробництва та реалізації окремих найважливіших видів продукції не може розглядатися як самостійний вид діагностики. Це всього лише окремих випадок такого виду діагностики, як проблемно-орієнтована, яка повинна увійти у інтегровану економічну діагностику в якості одного з основних структурних елементів, ін.

Крім того, у системі повинен бути виділений такий вид інтегрованої економічної діагностики, що охоплює передпроектну і проектну стадії виробничо-господарської діяльності, – функціонально-вартісна діагностика.

У цьому зв'язку цілком представляється можливим виділити в системі інтегрованої (комплексної) економічної діагностики наступні її види: перспективна (довгострокова) діагностика, ретроспективна (наступна) діагностика, оперативна (поточна) діагностика, порівняльна діагностика, проблемно-орієнтована діагностика (означене конкретне цільове завдання вирішується виключно у машинобудуванні та суднобудуванні в умовах застосування платежів замовника за частковою готовністю машинобудівної й суднобудівної готової продукції), функціонально-вартісна діагностика і інше.

Перспективна діагностика – це метод вивчення економіки промислових підприємств, науково-виробничих об'єднань та їх внутрішніх структурних підрозділів, що забезпечує отримання інформації про рівень показників господарської діяльності на завдану перспективу, а також про напрямки й ступень впливу на них різних зовнішніх і внутрішніх факторів. Перспективна діагностика також необхідна для складання планових завдань на майбутній період та вироблення рішень, що забезпечують успішне виконання плану і ін.

Ретроспективна діагностика діяльності промислових підприємств й науково-виробничих об'єднань та їх внутрішніх структурних підрозділів – найбільш розроблений вид економічної діагностики. Його методи знаходять застосування і в інших видах діагностики. Основне призначення періодичної діагностики полягає у вивченні діяльності об'єднань, підприємств та внутрішніх ланок за такі періоди часу, як місяць, квартал, рік і інші з початку виконання проекту з метою отримання повної, об'єктивної оцінки результатів господарської діяльності за ці періоди, виявлення ефективності виробництва.

Оперативна діагностика покликана дослідити роботу промислових підприємств й науково-виробничих об'єднань та їх внутрішніх структурних ланок за відносно короткі періоди часу – зміну, добу, тиждень і інші. Мета оперативної діагностики – забезпечити своєчасне отримання інформації про величину, напрямки та причини відхилень виробничих процесів від завданих параметрів, що необхідно для оперативного регулювання ходу виробництва.

Порівняльна діагностика спрямована на вивчення діяльності науково-виробничих об'єднань, промислових підприємств, цехів, бригад, дільниць у порівнянні з іншими об'єднаннями, підприємствами, цехами, бригадами і дільницями тієї ж галузі або інших галузей. Така діагностика необхідна для підбиття підсумків конкурентоспроможності об'єднань й підприємств галузі, для швидкого освоєння передового досвіду та комплексного виявлення можливостей підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності.

Проблемно-орієнтована діагностика являє собою

метод виявлення і дослідження комплексу складних виробничо-господарських проблем техніко-економічного характеру. Формування цього виду діагностики багато в чому пов'язано з впровадженням у виробничо-господарську практику методів програмно-цільового управління. Науково-технічний прогрес значно розширює можливості удосконалення техніки та технології, збільшуючи тим самим кількість варіантів вирішення однозначних за цілеспрямованістю завдань розвитку виробництва. У цьому зв'язку проблемно-орієнтована діагностика спрямована на дослідження різних варіантів вирішення проблеми, що забезпечують досягнення комплексу поставлених цілей й інше.

Функціонально-вартісна діагностика – це вид техніко-економічної діагностики, розроблений зарубіжними і вітчизняними фахівцями з економічних питань, який покликаний забезпечити повне, взаємопов'язане дослідження властивостей вироблених виробів та витрат ресурсів, пов'язаних з їх виробництвом. Початковим об'єктом такої діагностики служать функції виробів, які проявляються в їх здатності до експлуатації в необхідних для споживача умовах і задоволенні сучасних потреб. Мета діагностики – знайти в кожному конкретному випадку оптимум співвідношення показників якості та здійснюваних витрат. За допомогою функціонально-вартісної діагностики можна формувати високоефективні системи зниження витрат на виробництво і підвищення якісних характеристик, технічних параметрів готової продукції.

Перераховані види функції діагностики утворюють систему інтегрованої економічної діагностики, яка у відповідності з охоплюваними нею рівнями системи управління складається із 2 (двох) частин: економічної діагностики діяльності промислового підприємства та науково-виробничого об'єднання і внутрішньогосподарської діагностики (діагностики діяльності цехів, ділянок).

ВИСНОВКИ

Перевага системної методології інтегрованої економічної діагностики полягає в тому, що вона значно розширює функції комплексного аналізу та оцінки на промислових підприємствах і в науково-виробничих об'єднаннях, посилює її управлінський аспект. У своїй сукупності різні види діагностики (перспективна, ретроспективна, оперативна, порівняльна, проблемно-орієнтована та функціонально-вартісна), що утворюють систему інтегрованої економічної діагностики, дозволяють планомірно проводити, виходячи із найрізноманітніших запитів управління, глибоке дослідження різних аспектів діяльності промислових підприємств і виробничих об'єднань та їх внутрішніх структурних підрозділів як єдиного цілого за будь-які календарні періоди часу, що істотно підвищує економічну ефективність систем управління, інше. Серед розвідок актуальністю відрізняється питання пов'язане із виробництвом

комплексу завдань вирішення проблем при проектуванні й експлуатації функціонально розвинутих систем стратегічного управління шляхом визначення факторів впливу підвищення виробничої діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Алпатова, Е.А. Математические методы в диагностике экономического состояния предприятия: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.13 / Екатерина Александровна Алпатова; [Место защиты: Оренбургский гос. университет]. - Ростов на Дону, 2013. - 193 с.: ил.
2. Большой бухгалтерский словарь: 10000 терминов / Под ред. А.Н. Азрилияна.- М.: Институт новой экономики, 1999.-574с.; ISBN 5-89378-003-5.
3. Выборова, Е.Н. Комплексная диагностика экономического состояния организаций розничной торговли: теория, методология, практика: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Елена Николаевна Выборова; [Место защиты: Сиб. универ-т потреб. кооп.]. - Новосибирск, 2010. - 357с.:ил.
4. Галкина, Е.В. Комплексная финансовая диагностика эффективности деятельности организации [Текст]: монография / Елена Валерьевна Галкина. – Орёл: Картуш, 2010. – 329 с.: илл., таблиц.; 21 см.; ISBN 978-5-9780-0233-5.
5. Костирко, Л.А. Диагностика потенциала финансово-экономической устойчивости предприятия [Текст]: [монография] / Л.А. Костирко. – 2-ге видання, перероблене і доповнене. - Х.: Фактор, 2008. - 336с.; ISBN 978-966-312-754-5.
6. Кривов'язюк, І.В. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика застосування: монографія / Ігор Володимирович Кривов'язюк; Луцький держ. техніч. ун-т. - Луцьк: «Надсир'я», 2007. - 260 с.
7. Полякова, Г.П. Экономический потенциал региона как фактор устойчивого развития: методы измерения и диагностики: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / Галина Петровна Полякова; [Место защиты: Ивановский гос. университет]. - Нижний Новгород, 2013. - 197с.: ил.
8. Силифонкина, С. В. Диагностика устойчивого развития экономики региона с применением критериев капитализации: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / Светлана Валерьевна Силифонкина; [Место защиты: Институт экономики Урал. отдел. РАН]. - Тюмень, 2013. – 237 с.: ил.
9. Толпегина, О.А. Методология формирования комплексной экономической диагностики [Текст]: монография / Ольга Акимовна Толпегина; Московский ун-т им. С.Ю. Витте. - Москва: Московский ун-т имени С.Ю. Витте, 2014. - 167с.: ил., таблиц.; 21см.; ISBN 978-5-9580-0158-3.
10. Шеремет, А.Д. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия [Текст]: учебник / А.Д. Шеремет. - 2-е изд., доп. и пер. - Москва: ИНФРА-М, 2017. - 374с. - (Высшее образование: Бакалавриат).